

Джерела:

- Гр. Гринченко Б. Д. Етнографические материалы. — Чернигов, 1895—1899. — Вып. 1—3.
ДНРМ Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. (Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України) / Підготов. до вид. В. А. Передрієнко. — К., 1976.
ДСЛ Янкова Т. С. Дыялектны слоунік Лоеушчыны. — Мінск, 1982.
Пр. Протокуль до записованя справ поточных на рокъ 1690. — Чернигов, 1852.
СБГ Словарь брянских говоров. — Л., 1973—1977. — Вып. 1—3.

Список скорочень населених пунктів

Бер.	Березна Менського р-ну Чернігівської обл.
Біг.	Бігач Менського р-ну Чернігівської обл.
Біл.	Біличі Києво-Святошинського р-ну Київської обл.
Вл.	Власівка Ічнянського р-ну Чернігівської обл.
Гал.	Галайбине Борзнянського р-ну Чернігівської обл.
Заньк.	Заньки Ніжинського р-ну Чернігівської обл.
Ів.	Іваниця Ічнянського р-ну Чернігівської обл.
Івк.	Івкавці Прилуцького р-ну Чернігівської обл.
Кам.	Каменка Менського р-ну р-ну Чернігівської обл.
Кл.	Клишки Шосткинського р-ну Сумської обл.
Коб.	Кобища Бобровицького р-ну Чернігівської обл.
Ков.	Ковтунівка Ічнянського р-ну Чернігівської обл.
Кор.	Коротченкове Шосткинського р-ну Сумської обл.
Лок.	Локнисте Менського р-ну Чернігівської обл.
Люб.	Любарці Бориспільського р-ну Київської обл.
Мон.	Монастирище Ічнянського р-ну Чернігівської обл.
Мрин.	Мрин Носівського р-ну Чернігівської обл.
Мут.	Мутин Кролевецького р-ну Сумської обл.
Ол.	Оленівка Борзнянського р-ну Чернігівської обл.
Олек.	Олександрівка Носівського р-ну Чернігівської обл.
Петр.	Петрівка Бахмацького р-ну Чернігівської обл.
Піс.	Піски Бобровицького р-ну Чернігівської обл.
Пл.	Плиски Борзнянського р-ну Чернігівської обл.
Пол.	Полошки Глухівського р-ну Сумської обл.
Пон.	Понорниця Коропського р-ну Чернігівської обл.
Рогіз.	Рогізки Щорського р-ну Чернігівської обл.
Сем.	Семиполки Броварського р-ну Київської обл.
Соб.	Собичеве Шосткинського р-ну Сумської обл.
Сух.	Суходіл Глухівського р-ну Сумської обл.
Сяд.	Сядрине Корюківського р-ну Чернігівської обл.
Тин.	Тиниця Бахмацького р-ну Чернігівської обл.
Тул.	Тулиголове Глухівського р-ну Сумської обл.
Чап.	Чапліївка Шостинського р-ну Сумської обл.

The article deals with semantics of syntaxemes in Ukrainian East Polesye dialects. Functional differentiation of these syntaxemes depending on semantics and valency of a substantive component is defined.

Key words: Ukrainian language, East Polesye dialects, syntaxemes, transitive syntaxemes.

Н.Б. Іваницька

УКРАЇНСЬКІ ДІЄСЛОВА У ПРОЕКЦІЇ НА ДЕНОТАТ ІЗ ОЗНАКОЮ «ПОЧИНАЛЬНІСТЬ» У ЗІСТАВЛЕННІ З АНГЛІЙСЬКИМИ ВІДПОВІДНИКАМИ

Останнім часом у компаративістиці виразною є орієнтація дослідників на денотативний принцип вивчення виражальної системи мовних одиниць, що простежується в концепціях О.С. Кубрякової, Н.Д. Арутюнової, І.В. Арнольда, І.Р. Вихованця, К.Г. Городенської, С.О. Соколової, О.О. Селіванової, Л.І. Мацько, Л.О. Пустовіт, В.М. Манакіна, В.І. Кононенка, О.О. Тараненка, Н.Л. Іваницької, В.В. Жайворонка, М.І. Гонянич, М.Я. Плющ, Ф.С. Бацевича, П.С. Дудика, Н.І. Бойко, В.В. Левицького, А.А. Уфімцевої, Л.Г. Верби, І.В. Корунця, В.І. Карабана та ін.

Стаття продовжує серію публікацій автора з проблеми зіставного вивчення дієслівних систем української та англійської мов, зокрема корелятивності дієслівного вираження процесуальних денотатів (мікроденотатів) у цих мовах.

Метою дослідження є встановлення системних закономірностей кореляції українських та англійських мовних структур, якими виражаються процесуальні мікроденотати з фазовою ознакою «починальність».

Об'єктом дослідження, результати якого подано в статті, є дієслова української та англійської мов у їхній проекції на денотат як «третьій член» зіставного аналізу [8].

Предметом дослідження є система українських дієслів, якими виражаються мікроденотати із фазовою ознакою «починальність» та їхні англійські відповідники, зафіксовані в словниках [1; 2; 12; 13].

Дослідження виконано на *матеріалі* українських дієслів, поданих у 11-томному тлумачному Словнику української мови (СУМ) із позначкою «почати» та англійських відповідників, поданих у перекладному Великому українсько-англійському словнику (ВУАС) із позначкою “to begin”.

Аналіз здійснено у денотативно-словесному форматі вивчення дієслівних систем української та англійської мов, який передбачає залучення теоретичних відомостей про дериваційні особливості українських дієслівних номінацій у їхній проекції на інваріантні процесуальні денотати та виділені у їхніх межах основні мікроденотати [5].

Частковими *завданнями* аналізу були такі: а) обґрунтувати «починальність» як фазову денотативно-онтологічну властивість процесуального денотата (мікроденотатів); б) у відібраних із українського словника дієсловах, які словесно (однослівно) відтворюють мікроденотати з ознакою «починальність», виявити форми їхнього вираження; в) у системі англійських відповідників виділити формальні засоби вираження мікроденотатів і зробити відповідні висновки.

Як уже неодноразово наголошувалося, процесуальні інваріантні денотати у сукупності семантичних (семантичного макрокомпонента) та формальних (формально-граматичного макрокомпонента) параметрів, лише узагальнено диференціюють онтологію теоретичних узагальнень [6]. Конкретизована система мікроденотатів (напр., «суб'єктна дія – мовлення», каузована на об'єкт дія – переміщення», «процесуальне відношення частина / ціле» і т.д.) уможливує на основі спільних, більшою мірою конкретних диференційних ознак (семантичних і формальних) розмежовувати й зіставляти їхні виражальні, зокрема дієслівні, засоби і форми в обох мовах.

Денотативно-словесний формат аналізу дієслівних систем української та англійської мов передбачає залучення відомостей про дериваційні особливості українських дієслівних номінацій у їхній проекції на основні процесуальні денотати (дії, стану, процесу, відношення) та на виділені в цих межах їхні основні мікроденотати.

У реалізації поставленої в дослідженні мети і в розв'язанні часткових завдань ми виходимо з того, що денотативна природа процесуальних найменувань включає в себе різновекторну систему ознак, які, конкретизуючись на осі «денотат – мікроденотат», уточнюють і поглиблюють класифікацію дієслів кожної мови і водночас уможливають їхнє міжмовне зіставне вивчення.

Об'єднання дієслів за денотативними (мікроденотативними) характеристиками, зрозуміло, є дещо умовним, оскільки дієслівні лексеми і їхні словоформи можуть бути позначені семантичними, формальними, як і стилістичними особливостями. Пор., наприклад, укр. *працювати, попрацювати, запрацювати, відпрацювати, попопрацювати, напрацюватися*. У науці такі дієслівні особливості розглядаються в аспекті категорійних видорозрізнявальних значень, з одного боку, та родо- чи способововизначальних, з іншого (Ю.С. Маслов, О.В. Бондарко, В.М. Русанівський, А.П. Грищенко, І.Р. Вихованець, А.П. Загнітко, К.Г. Городенська, С.О. Соколова).

Кількість, назви, як і розрізнявальні ознаки родів дії в системі українських дієслів у різних авторів неоднакова (В.М. Русанівський, К.Г. Городенська, А.П. Грищенко, С.О. Соколова, А.П. Загнітко). Усе ж цей напрямок вивчення дієслова у взаємозв'язку морфологічних, дериваційних, як і стилістичних ознак не лише актуалізувався, але й, можна вважати, достатньо зреалізував себе, зокрема, в ученні про роди (способи) дії як дієслівну морфолого-словотвірну категорію. К.Г. Городенська зазначає, що „...з категорією виду зазначену вище категорію об'єднує те, що вона ґрунтується на семантичній опозиції цілісність / нецілісність дій, станів, процесів” [3, 235].

Дієслова української мови, що належать до групи фазових (часових) одновидових дієслів (доконаного виду) – «починальні» та їхні англійські відповідники проєктують вираження дії (стану) на процесуальний денотат (мікроденотати) із ознаками: цілісність, фазова членованість, починальність. Ці ознаки склали комплекс емпіричних, як і формальних підстав виділення номінацій в українській та англійській мовах: укр. *застогнати* – англ. *to begin to moan, to groan* [2, 212].

Застогнав: а) цілісна процесуальна дія / стан; б) є фазово членованою; в) дія / стан характеризує «починальність» (від певного моменту): *застогнав (застогне) - began to moan (will begin to moan)*.

Вихідною гіпотезою пропонованого дослідження послужила теза про корелятивну своєрідність вираження процесуальних мікроденотатів із ознакою «починальність» українськими дієсловами та їхніми відповідниками в українській та англійській мовах.

Однією з часткових деталізацій (конкретизацій) мікроденотатів є т.зв. «починальність», яку ми кваліфікуємо як властивість денотата, що виявляється у його внутрішній фазовій визначеності від певного моменту розгортання процесуальності. Пор., напр., укр. *Щебетав там соловейко в лузі на калині* (Нар. тв.) і *Защебетав соловейко...* Дієслово *щебетав* виражає мікроденотат «суб'єктна діяльність – звучання» як процесуальну ознаку, віднесену в площину минулого. На відміну від цього, дієслово *защебетав* виражає процесуальний мікроденотат, конкретизований фазовою обмеженістю (*Соловейко защебетав* – дія «звучання», продукована суб'єктом, почалась, результативно оформилась, матеріалізувалась). Мікроденотат «суб'єктна діяльність – звучання» видозмінився, онтологічно увиразнився, конкретизувався в його фазовому вимірі («починальність»).

«Починальність» властива мікроденотатам, які виявляють свою денотативно-онтологічну природу як фазово членовані субстанції із притаманними їм виражальними засобами, властивими кожній мові.

Загалом вираження фазової ознаки денотата «починальність» добре фіксує і відтворює у відповідних статтях тлумачний Словник української мови, подаючи ремарки у вигляді *почати + інфінітивна форма дієслова*: *закричати* – *почати кричати*; *загаласувати, залементувати* [12, III, 167]; *завібрувати* – *почати вібрувати* [12, III, 56]; *заклопотатися* – *почати клопотатися, поратися коло чого-небудь; занепокоїтися, затурбуватися чим-небудь* [12, III, 150].

За цією формально зафіксованою в Словнику ознакою було відібрано 820 українських дієслів, однослівна природа яких забезпечує вираження в основному нерозчленованих денотатів дії, стану. Тотожна інформація подана також у перекладному Великому українсько-англійському словнику до 178 дієслів, що дало можливість вибрати англійські відповідники до українських дієслів і створити в такий спосіб мовну базу даних, на якій проводилося дослідження вираження процесуальних денотатів (мікроденотатів) із ознакою «починальність» українськими дієсловами та їхніми відповідниками в англійській мові.

Відображення в перекладному словнику ознаки «починальність» (за допомогою англ. *to begin*), як і «нехтування» нею в перекладах дієслів з притаманною їм семантичною, як і формальною визначеністю цієї ознаки, суттєво засвідчує її своєрідність в категорійній системі англійської мови, зокрема в аспектуально-дериваційній площині.

«Починальність» як фазову ознаку найчастіше виявляють українські дієслова: дії (*забуксувати, заклепати, завеслувати, закахляти*); руху (*закрутитися, закружляти, задвигіти, задвиготіти, закружляти, заколиватися, завертітися, заворушитися, затупцювати*); звучання (*зазвучати, закрякати, закумкати, заклекотати, заклекотіти, заклацати, закихкати, запихкотіти, закахикати, зажурчати, забуркотіти, забуркотати, завалувати (несамовито загавкати – про собак), задзижчати, задзеленчати, задзеленькати, задзвонити, задерчати, задирчати, загурчати, загувати, загрюкати, забекати, забовкати, забренькати, забриніти, задзвеніти, забринькати, забриньчати, закугикати, закудкудахкати, закиркати, замекати, закахкати, загавкати, замекати, закукурікати, забекати, замукати*); стану (*закуритися, закрубитися, закруботати, закруботатися, закрутитися (про голову), закрасуватися, забов'язувати, завередувати, завиднітися, завечоріти, завесніти, захурделити, захвилюватися затурбуватися, занепокоїтися*).

Склад українських дієслів, які виражають денотати дії та стану із ознакою «починальність», значно розширюють:

а) дієслова з підсиленням первинним значенням: *задудніти (почати дудніти)* [12, III, 116] – *задудоніти* (підсил. до *задудніти*) [12, III, 116]; *задзявкати (почати дзявкати)* [12, III, 108] – *задзявкотіти* (підсил. до *задзявкати*) [12, III, 108]; *задзюрчати (почати дзюрчати)* [12, III, 107] – *задзюркотати, задзюркотіти* (підсил. до *задзюрчати*) [12, III, 107]; *задзенькати (почати дзенькати)* [12, III, 107] – *задзеленькотати, задзеленькотіти* (підсил. до *дзеленькати*) [12, III, 107]; *задеренчати (почати деренчати)* [12, III, 105] – *задеренькотати, задеренькотіти* (підсил. до *задеренчати*) [12, III, 105]; *загелгати (почати гелгати – про гусей)* [12, III, 75] – *загелготати, загелготіти* (підсил. до *загелгати*) – *загелкотати (почати гелкотати)* (підсил. до *загелкати*) [12, III, 75]; *загуркати (почати гуркати, видаючи, утворюючи гуркіт, стук, шум)* [12, III, 84] – *загуркотіти, загуркотати* (підсил. до *загуркати*) [12, III, 84]; *забрязкати (почати брязкати)* [12, III, 30] – *забрязкотіти, забрязкотати* (підсил. до *забрязкати*) [12, III, 30];

б) дієслова з образним значенням: **закресати** (*Закресати в бронзу монументів*) [12, III, 148]; **закліпати** (*Сонце закліпало возниками*) [12, III, 149]; **ззоріти** (*Зоря вечірня ззоріла*) [12, III, 129]; **закувікати**: *Не кувікай!* (про людину, образливо, виражаючи негативне ставлення) [12, III, с. 134]. Образні уживання, особливо автосемантичних дієслів у проекції на суб'єктні мікроденотати дії та стану, дещо ослаблюють ознаку «починальність», натомість виявляють перехід (чи залишок синкретизму) до вираження процесуального денотата стану: **забродити** (*Повітря забродило пахощами*) [12, III, 29]; **зацарювати** (*поширитись, почати переважати – про тишу, злагоду, спокій*) [12, III, 282]; **закупатися**: *Розійшлися чорні хмари і в озерах сонце закупалося* [12, III, 173];

в) лексеми, уживані в розмовному мовленні: **закривуляти** (*почати пересуватися по непрякій лінії, відхиляючись то в один, то в другий бік*) [12, III, 166], **закомизитися** (*почати комизитися, виявляючи небажання зробити що-небудь*) [12, III, 154], **заковзати** (*почати ковзати; заковзатися*) [12, III, 151], **закепкувати** (*почати кепкувати, глузувати*) [12, III, 141], **заканючити** (*почати канючити*) [12, III, 138], **задибати** (*почати дибати = ніти дибаючи*) [12, III, 108], **забрехати** (*почати брехати = загавкати* (про собак)) [12, III, 28], **загаркати** [12, III, 71], **загарцювати** (про коней) [12, III, 72], **зачеркати** (*почати швидко писати*) [12, III, 402], **захрускати** (*видавати хрускіт*), **захрускотіти**, **захарчати** [12, III, 358], **захаркати**, **захаркотати**, **захаркотіти** [12, III, 382], **заулюлюкати** [12, III, 375], **затюпати** (*ніти дрібними кроками*) [12, III, 368], **затріскотати** (*заговорити швидко, скоромовкою*) [12, III, 366]; г) діалектизми: **закукурічитися** (*розпалитися, розсердитися*) [12, III, 173], **закрутитися** (про долю) [12, III, 162], **закошувати**, **покошувати** (*покошувати*) [12, III, 162], **закопотіти**, **затопотіти** [12, III, 158]; д) рідко вживані українські дієслова: **зав'юнитися** (в знач. «закрутитися», «почати рухатися») [12, III, 31], **захрупотіти** (*захрустіти*) [12, III, 184].

Частотність уживань українських дієслів, наприклад, звучання, зумовлюють кілька чинників, серед яких особливо виділяються варіювання суфіксальних словоформ того самого дієслова та переносність ознак у межах предметних субстанцій «живе – неживе» аж до безособових узагальнень. Так, наприклад, українське дієслово **закурликати** (*закурликаю, закурликаєш – закурличу, закурличеш*) і **закурлюкати** – *почати курликати* (про журавлів) тлумачиться «утворювати звуки, що нагадують курликання журавлів» [12, III, 175]. Узагальненість процесуальної ознаки, вираженої цими дієсловами, досягає максимуму у відриві від конкретного предметного денотата «птаха – журавель» й поєднання її з абстрактним *щось*, відсутність якого є нормативно узвичаєним явищем в українській мові: *У трубці щось запищало, закурликало, загуло, ну, точнісінько тобі лірник заграв* [12, III, 175] – пор.: *У трубці запищало, закурликало, загуло...*; укр. **закукурікати** (*почати кукурікати*) → *На повний голос залився магнітофон. Заверещало, засвистіло, закукурікало і занявчало по-котячому* (Ю. Збанацький).

Вираження процесуальних мікроденотатів із ознакою «починальність» виявляє такі формальні кореляції в українській та англійській мовах.

І. Українське дієслово з префіксом **за-** – англійське словосполучення **to begin** + інфінітивна форма дієслова (найчастіше), **to begin** + дієслово з **-ing** (рідше):

- суб'єктна діяльність – фізична дія з ознакою «починальність»: укр. **загорятися, загоратися** – англ. *to begin to burn* [2, 192], укр. **зажестикуювати** – англ. *to begin to gesticulate* [2, 194], укр. **заіскритися** – англ. *to begin to sparkle* [2, 195], укр. **закрапати** – англ. *to begin dripping* (закрапав дощ - It has begun to rain [2, 198], укр. **закурити** – англ. *to begin to smoke* [2, 199], укр. **заплямкати** – англ. *to begin to champ* [2, 206], укр. **заішкрябати** – англ. *to begin to scrape, to scrub*; (кігтями) *to begin to claw, to scratch* [2, 217], укр. **замиготіти** – англ. *to begin to flash, to gleam, to glimmer, to twinkle, to blink* [2, 201], укр. **запалати** (*спалахнути*) – англ. *to begin to burn* [2, 204];

- суб'єктна діяльність – звучання з ознакою «починальність»: укр. **забулькати** – англ. *to begin gurgling* [2, 188], укр. **заголосити** – англ. *to begin to sob, to howl, to keen (to begin sobbing, howling, keening)* [2, 192], укр. **загрімити** – англ. *to begin to thunder, to roll* [2, 193], укр. **загудіти** – англ. *to begin to drone*; (про сигнал) *to hoot* [2, 193], укр. **задзвеніти** – англ. *to begin to ring, to jingle, to tinkle, to clank (to begin ringing)* [2, 193], укр. **закричати** – англ. *to begin to cry* [2, 197], укр. **заохати, заохкати** – англ. *to begin to moan, to sigh, to groan* [2, 203], укр. **запищати** – англ. *to begin to squeak, to scream* [2, 205], укр. **заішуніти** – англ. *to begin to hiss* [2, 217], укр. **заішкварчати** (про вогкі дерева) – англ. *to begin to sputter*; (на сковороді) *to begin to sizzle* [2, 217], укр. **зацебетати** – англ. *to begin to chirp (to twitter)*; перен. (швидко заговорити) *to begin to chatter* [2, 217], укр. **затюхкати** – англ. *to begin to warble*; укр. **затарабанити** – англ. *to begin to drum, to bang, to knock, to*

hammer [2, 213], укр. *заснівату* - англ. *to begin to sing*; (про птахів) *to pipe*; (про півня) *to crow* [2, 211], укр. *засоніти* (*засонти*) - англ. *to begin to sniff* [2, 212], укр. *засичату* - англ. *to begin to hiss* [2, 210];

- суб'єктна діяльність – різноспрямований рух із ознакою «починальність»: укр. *захитатися* - англ. *to begin to swing, to rock, to sway*; перен. *to begin to waver, to hesitate, to vacillate*, укр. *заметушуватися* - англ. *to begin to fuss, to bother, to bustle* [2, 201], укр. *заплизгати* - англ. *to begin to jump, to leap, to caper, to hop* [2, 206];

- суб'єктна діяльність – мовлення з ознакою «починальність»: укр. *загомоніти* - англ. *to begin to speak (to begin speaking)* [2, 193], укр. *зацокоміти* - англ. *to begin to rattle* [2, 216];

- суб'єктний стан із ознакою «починальність»: укр. *засвербіти* - англ. *to begin to itch*, укр. *закашляти* - англ. *to begin to cough (to begin coughing)* [2, 196], укр. *зачванитися* - англ. *to begin to boast*, укр. *закунати* - англ. *to begin to boil* [2, 196], укр. *защумувати* - англ. *to begin to ferment* [2, 217].

2. Українське дієслово з префіксом *за-* – англійські граматикалізовані конструкції із інформативно недостатніми дієсловами *to get, to turn, to become, to grow* у поєднанні з прикметниковими формами (виражає починальний процесуальний стан перетворення ознаки): укр. *зазеленіти* - англ. *to turn green* [2, 195], укр. *занусти́ти* - англ. *to grow desolate, to become deserted* [2, 208], укр. *засиніти* - англ. *to become (gradually) blue* [2, 208], укр. *засумувати* - англ. *to become sad* [2, 212], укр. *зачервоніти* - англ. *to grow red* [2, 216].

3. Поодинокі словесні (однослівні) еквіваленти: укр. *зачервоніти* - англ. *to colour, to redden, to blush, to flush* [2, 216].

У лексикографічних фіксаціях, зокрема в перекладах українських префіксальних дієслів із префіксом *за-* із значенням «починальність» не завжди витримується вживання англійського аналітичного еквівалента з дієсловом *to begin*, що концентрує семантику початковості. Так, наприклад, у Великому українсько-англійському словнику до дієслова *зблищати* подано такі англійські відповідники: англ. *(to begin) to shine (sparkle, glitter)*; *вода зблищала на сонці* - *the water glittered (sparkled) in the sunshine*; *його очі весело зблищали* - *his eyes began to twinkle, there was a twinkle in his eyes*; *її очі радісно зблищали* - *her eyes began to shine (sparkle) with pleasure (joy)* [2, 187].

В українському художньому мовленні часто вживаними дієслова із префіксом *за-* можна вважати, становлять його своєрідну стилістичну домінанту: *Слуги забігали, загомоніли, забряжчали ключами* (І. Нечуй-Левицький); *Затремтіли в оратора руки. Забігали очі* (О. Довженко); *Перегода трохи, дівчина знову вскочила в хату, затупала голими ногами... захукала в руки* (П. Мирний).

Українське дієслово з префіксом *по-* (в основному виражає процесуальний мікроденотат «суб'єктна дія – односпрямований рух із ознакою «починальність») – а) англійське фразове дієслово: укр. *побігти* – англ. *to run away (off)* [2, 142], укр. *полетіти* – англ. *to fly off* [2, 183], укр. *поливати* – англ. *to strike out* [2, 184]; б) англійське дієслово із прислівниковим модифікатором: укр. *попливти, поплисти* – англ. (про людину, тварину, неживі речі) *to swim along* [2, 467], укр. *поповзти* – англ. *to crawl along* [2, 467], укр. *побігти* – англ. *to run along* [2, 467]; в) англійська описова конструкція: укр. *побігти* – англ. *to break into a run* [2, 443], укр. *полетіти* – англ. *to make a flight* [2, 460].

Отже, аналіз системи українських дієслів у проекції на процесуальний денотат із ознакою «починальність» у зіставленні з англійськими відповідниками дає можливість зробити такі висновки:

- денотати (мікроденотати) з ознакою «починальність» як «третьій член» зіставного аналізу забезпечують виокремлення таких дієслів, окремих описових конструкцій у обох мовах, їхнє дослідження у проекції на позамовні чинники, порівняння виражальних засобів окремих лексем, лексико-семантичних груп та семантичних полів, спроектованих на вираження того чи іншого мікроденотата;

- «починальність» як фазове значення дієслівного роду морфолого-словотвірної категорії є більшою мірою дериваційною, ніж граматичною (морфологічною) категорією українського дієслова;

- емпіричність виділення значення «починальність» у конкретній лексемі підтверджується формально: префіксами *за-*, *по-* в українських дієсловах, емпіричним представленням онтології значення та значенням доконаності граматичної категорії аспектуальності – в англійській мові;

- фазове значення «починальність» властиве переважно українським дієсловам та англійським описовим конструкціям, які виражають процесуальний мікроденотат «діяльність – звучання», «діяльність – різноспрямований рух»; для інших мікроденотатів значення «починальність» є менш властивим у обох мовах;

• вираження «починальності» в українській дієслівній системі (за допомогою префіксів *за-, по-*) засвідчує граматичний синтетизм цієї категорії, в той час як описові англійські конструкції з *«to begin»* - майже суцільний аналітизм відмежування цього значення у морфолого-дериваційній категорії аспектуальності в англійській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. - К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. - 1440 с.
2. Великий українсько-англійський словник (Comprehensive Ukrainian English Dictionary) / Уклад. Попов Є.Ф., Балла М.І. – 4-е вид., випр. та доп. – К.: Чумацький Шлях, 2006. – 704 с.
3. Городенська К.Г. Дієслово // Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. – К.: Пульсари, 2004. - С. 217 - 297.
4. Жлуктенко Ю.О. Аспекти контрастивної лексикології // Мовознавство. – 1989. - № 6. – С. 2 – 8.
5. Іваницька Н.Б. Система значеннєвих варіантів семантичного макрокомпонента категорії процесуальності українських та англійських дієслів // Мовознавство. – 2007. - №3. – С. 62 – 68.
6. Іваницька Н.Б. Співвідношення дієслівних найменувань процесуальних денотатів в українській та англійській мовах // Українська мова. – 2007. - №3. – С. 44 – 53.
7. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. – К.: Либідь, 1995. – 238 с.
8. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. – К.: Академія, 2006. – 324 с.
9. Левицький В.В. Семасиологія. – Вінниця: Нова книга. – 512 с.
10. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
11. Соколова С.О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 2003. – 283 с.
12. Словник української мови: В 11т. - К.: Наук. думка, 1970-1980. - Т.1-11.
13. Толковый словарь русских глаголов. Идеографическое описание: Английские эквиваленты. Синонимы. Антонимы / Под ред. Л.Г. Бабенко. – М.: АСТ Пресс, 1999. – 704 с.

The article presents the results of the comparative analysis of the Ukrainian verbs and their English equivalents explicating the processing microdenotatum with the meaning “starting”. The conclusion is focused on the correlation of the synthetic and analytic means and certain language forms of the “start phase” which is analyzed on the basis on processing denotatum.

Key Words: Ukrainian verbal system, processing denotatum (microdenotatum), starting.

В.М. Каленич

СЕМАНТИКА ОДНОВАЛЕНТНИХ ДІЄСЛІВНИХ ПРЕДИКАТИВ ПРОЦЕСУ

У статті описано семантичний діапазон одновалентних дієслівних предикатів процесу в українській мові. Виокремлено групи дієслів, які виконують функцію цих предикатів, і проаналізовано їхні значення. Такі предикати прогнозують тільки позицію суб'єкта й породжують реченнєві конструкції двокомпонентної будови.

Ключові слова: валентність, предикат процесу, одновалентний дієслівний предикат, суб'єкт.

У сучасній україністиці різні типи предикатів викликають неабиякий науковий інтерес, що виявляється в дослідженні їхніх семантичних, семантико-синтаксичних, функціональних параметрів. Концептуальні ідеї теоретичного витлумачення предикатних компонентів викладені в працях І.Р. Вихованця, К.Г. Городенської, А.П. Загнітка, Н.Л. Іваницької, М.В. Мірченка, К.Ф. Шульжука й ін.

Центральне місце в типології предикатів займають дієслівні предикати, семантику яких визначають одним із найважливіших факторів формування семантико-синтаксичної структури речення, зважаючи на широкий діапазон валентних характеристик дієслів. Дієслівні предикати реалізують значення дії, процесу, стану. Із семантичною диференціацією дієслівних предикатів пов'язаний їхній валентний потенціал, що обумовлює врахування не лише семантичних, а й семантико-синтаксичних особливостей дієслів у функції предикатів.

Метою статті є аналіз і диференціація семантичного діапазону одновалентних дієслівних